

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДИДАКТИКИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту такої педагогічної інновації, як використання ігрової дидактики на уроках зарубіжної літератури з метою формування комунікативної компетентності школярів. Проаналізовано її особливості та доцільність використання у навчальному процесі.

Ключові слова: освіта, ігрова дидактика, зарубіжна література, комунікативна компетентність школярів.

Статья посвящена освещению сущности и содержания такой педагогической инновации, как использование игровой дидактики на уроках зарубежной литературы с целью формирования коммуникативной компетентности школьников. Проанализированы ее особенности и уместность использования в учебном процессе.

Ключевые слова: образование, игровая дидактика, зарубежная литература, коммуникативная компетентность школьников.

The article deals with clarification of the essence and content of pedagogical innovations, as the use of game didactics in the lessons of foreign literature in order to form the communicative competence of schoolchildren. It has been analyzed its features and expediency in the educational process.

Key words: education, game didactics, foreign literature, communicative competence of schoolchildren.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства головне завдання школи – підготувати освічену, творчу особистість, здатну до безперервного розвитку й самоосвіти. Це потребує оновлення змісту освіти, пошуку нових форм і методів навчання, серед яких вагоме місце відведено ігровій дидактиці.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сучасні педагогічні інновації передбачають застосування інтерактивних методів навчання, під якими розуміємо методи, що спонукають учнів до діалогу з іншими суб'єктами навчання. Так, П. І. Білоусенко [1] та Д. І. Заграва [4] звертають увагу на те, що вивчення передового педагогічного досвіду в Україні та за кордоном, вимоги сучасного суспільства

до освіти загалом і школи зокрема довели значущість упровадження у навчально-виховний процес ігрової дидактики, яка сьогодні досить успішно розвивається та спрямована на раціональне поєднання теоретичних знань і практичних умінь із метою вирішення конкретних життєвих проблем сучасності у спільній діяльності учнів та педагога. Крім того, ігрову діяльність варто розглядати як засіб реалізації особистісно орієнтованого підходу в освіті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі ігрова дидактика не стала типовою складовою навчального процесу в Україні, очевидно, через звичку до чітко структурованого освітнього процесу, що має точну мету і чіткий розпорядок. Але означений метод має право на існування, оскільки сприяє розвитку пізнавальних навичок учнів, їх практичного мислення, самостійності й активності.

Саме тому автор інновації зупинилася на вирішенні такої науково-методичної інноваційної теми, як «Використання ігрової дидактики на уроках зарубіжної літератури з метою формування комунікативної компетентності школярів».

Мета статті – довести, що використання ігрової дидактики формує та розвиває пізнавальну активність учнів, сприяє розвитку критичного мислення, вмінню конструювати власні знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, інтегрувати знання та вміння із різноманітних сфер науки, техніки, мистецтва, літератури; засвідчити повну узгодженість навчання та виховання із життям, з інтересами учнів, опираючись на досвід В. О. Сухомлинського.

У своїй діяльності автор досвіду апробує різноманітні способи інтеграції ігрової дидактики у викладанні зарубіжної літератури. Це відбувається не лише на уроках зарубіжної літератури, а й у позакласній роботі з цього предмета.

Застосовуючи ігрову дидактику в усіх напрямках навчально-виховної діяльності, ми ставимо перед собою такі **завдання**:

- забезпечити високий рівень знань учнів, їх уміння самостійно здобувати знання, грамотно працювати з інформацією;
- розвивати кожного учня як творчу особистість, здатну до практичної діяльності в певній галузі;

- залучати кожну дитину до активного пізнавального процесу;
- формувати навички пошукової та дослідницької діяльності, розвивати критичне мислення, виявляти свої здібності у груповій співпраці, набувати комунікативних умінь;
- формувати в учнів цілісну картину світу, уявлення про діалог культур як безальтернативну філософію життя в сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що в ході впровадження ігрової дидактики не варто давати учням готові знання. Насамперед необхідно поставити перед ними завдання (проблему), зацікавити їх, викликати бажання самостійно знайти спосіб розв'язання проблеми.

Для створення проблемної ситуації найкраще скористатися такими методичними прийомами:

- підведення учнів до проблеми, пропозиція самостійно знайти спосіб її вирішення;
- «зіштовхування» протиріччя практичної діяльності;
- викладення різних точок зору з одного і того ж питання;
- спонукання учнів робити порівняння, узагальнення, висновки, порівнювати факти;
- постановка конкретних запитань (з метою робити узагальнення й обґрунтування, конкретизувати факти, логічно мислити);
- визначення проблемних теоретичних і практичних завдань (наприклад, частково-пошукових або дослідницьких);
- постановка дослідницьких завдань (наприклад, з недостатніми, надлишковими або суперечливими даними, зі свідомо допущеними помилками тощо).

Як відомо, будь-яка гра передбачає три основних етапи:

- підготовчий (визначення мети, підбір навчального матеріалу, розробка сценарію, підготовка обладнання, розподіл ролей, проведення інструктажу тощо);
- безпосереднє проведення гри;
- узагальнення та аналіз результатів.

На думку І. А. Іванова [5] та Г. К. Токмань [10], ігрова дидактика дає можливість відійти від традицій у навчанні, коли вчитель сам визначає, що учневі потрібно знати, а учень повинен лише відтворити вміння. Подібне тлумачення знаходимо й у А. В. Фурман [12] та О. А. Шевцової [13], які зазначають, що ігрова дидактика – це сукупність прийомів, дій учнів у їх певній послідовності з метою досягнення поставленого завдання, зокрема вирішення певної проблеми, значущої для учнів і оформленої у вигляді певного кінцевого продукту.

Н. М. Яковлев [14] зі свого боку звертає увагу на те, що ігрова дидактика має низку переваг:

- добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку;
- ефективний засіб активізації (у грі легше долати труднощі, перешкоди, психологічні бар'єри);
- мотиваційна за своєю природою (вимагає від учнів ініціативності, творчого підходу, цілеспрямованості);
- дозволяє вирішувати проблему передачі знань, умінь, навичок;
- багатофункціональна (її вплив на учня неможливо обмежити одним аспектом);
- зазвичай передбачає колективну, групову форму роботи, основа мета якої – змагання. При цьому суперниками можуть бути як сам учень

(аби переконати себе в чомусь, покращити свій результат), так і хтось інший, наприклад, учитель;

- наявність кінцевого результату (в грі кожен учасник може отримати приз: як матеріальний (грамота), так і моральний (цікаве оголошення результату, заохочення) чи психологічний (самоствердження, самооцінка);
- наявність чітко поставленої мети й відповідного педагогічного результату.

Головне завдання ігрової дидактики – зацікавити учнів набуттям знань, які знадобляться йому в майбутньому, адже цей вид діяльності завжди орієнтований на їх самостійну діяльність, формує вміння самостійно знаходити вихід зі складної ситуації, отримувати нову інформацію, генерувати ідеї, гіпотези, прогнозувати їх розв'язання.

На нашу думку, успіх застосування ігрової дидактики залежить від того, наскільки учні намагатимуться самостійно чи спільно з учителем вирішити проблему, застосувати необхідні знання, одержати реальний результат.

Працюючи над даною темою, нами було окреслено вимоги щодо використання ігрової дидактики в процесі викладання зарубіжної літератури, а саме:

- формулювання значущої в дослідницькому і творчому аспекті проблеми, яка вимагає вирішення інтегрованого завдання, дослідницького пошуку;
- практичне, теоретичне, пізнавальне значення передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, груповая, парна) діяльність учнів;
- структурування змістової частини гри;
- використання дослідницьких методів, що передбачає певну послідовність дій: обговорення шляхів проведення та дослідження; збір, систематизація, аналіз зібраних матеріалів; підведення підсумків, оформлення та презентація результатів; висновки;
- висунення нових ідей для дослідження.

Як розпочинається робота над грою? Як і будь-яка інша діяльність – із організації. Педагог як керівник ігрової діяльності рекламує її, дає «бізнес-пропозицію»: тему, мету, завдання майбутньої гри, мотивує її діяльність, визначає назви підтем тощо. Означену інформацію отримують усі без винятку учні, а обдумавши її, пропонують, яку частину загальної проблеми вони зможуть виконати. Після цього керівник обговорює з учнями завдання та дає рекомендації щодо їх виконання. Згодом учасники гри переходять до безпосередньої ігрової діяльності, а закінчивши її, презентують результати, доводять доцільність такого виду діяльності.

Використовуючи в процесі роботи гру, необхідно виносити на обговорення всі ідеї, запропоновані учнями. Не варто наголошувати на тому, правильна чи неправильна відповідь, а допомогти учням опрацювати інформацію та прийняти рішення, слідкувати за тим, щоб ніхто з них не залишався поза обговоренням.

На нашу думку, те, як педагог реагує на запитання та коментарі, є вирішальним у створенні навчальної атмосфери. Отже, необхідно приділяти увагу всім учням, дякуючи кожному з них за запитання та висловлювання, адже це стимулює їх до нових пошуків, спонукає ділитися цінною інформацією.

Використання ігрової дидактики на уроках зарубіжної літератури – не лише напружена й науково організована, а й цікава та результативна співтворчість усіх учнів на чолі з учителем. Вона розвиває творчі задатки школярів; спонукає їх до самостійного пошуку; диференціює та індивідуалізує процес навчання;

стимулює до роботи з додатковою літературою; розвиває аналітичне мислення, вміння узагальнювати та робити висновки; формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю власної навчальної діяльності.

Ми вважаємо, що найбільш ефективним застосуванням ігрової діяльності та елементів теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) [3] буде на уроці-огляді, уроці-портреті, уроці розвитку мовлення, уроці-спектаклі, уроці контролю знань та ін.

Позаурочні ігри з предмета відрізняються від урочних: розширеною тематикою, незвичайним аспектом висвітлення результатів пошуково-дослідницької діяльності, кількістю учасників (їх значно більше), дружніми творчими відносинами між школярами, можливістю залучати до ігрової діяльності громадськість та батьків, використовуючи різноманітні ігри, що сприяють розширенню знань, зв'язків, підвищенню інтересу до зарубіжної літератури, розвитку творчості.

Пам'ятаючи про те, що на уроці учні можуть втомлюватися, варто передбачити різноманітні розминки у формі гри [2], наприклад, діти із задоволенням попрацюють із філвордами [11] як різновидом кросворда.

Зважаючи на вищевикладене, зазначимо, що ігрова дидактика неодмінно пов'язана зі змінами, адже перетворює, модифікує і трансформує світ навколо нас. Для її впровадження необхідні активність і творчий підхід. Так, ще І. А. Іванов [5] зазначав, що «творчість – це не розкіш для обдарованих, а загальна біологічна потреба, інколи неусвідомлена нами». І. Д. Летнянка [6], О. Г. Мороз [7] зі свого боку зауважували, що ігрова дидактика позитивно впливає на емоційний стан школярів, адже дає змогу значно ефективніше використовувати ресурси учасників гри, передбачає застосування нестандартних форм занять, можливість поділитися життєвим досвідом, співпрацювати з учнями різновікових груп, самостійність у виборі теми, відсутність вимушеного керівництва з боку вчителя та діяльнісний підхід – дії, спрямовані на досягнення певного результату.

Ігрова дидактика підпорядковується принципу гуманізації системи: дає змогу невстигаючим учням пережити успіх, відзначити особисті та колективні досягнення через само- та взаємооцінювання. Цінним є також те, що школярі вчать використовувати різноманітні джерела інформації (книги, періодичку, аудіовізуальні та комп'ютерні засоби тощо), самостійно опановують знання, порівнюючи, зіставляючи, даючи оцінку вчинкам, стосункам між людьми, суспільним і культурним явищам та процесам, спостерігають і самостійно роблять висновки.

Аналізуючи **результативність досвіду**, варто відзначити, що завдяки ігровій дидактиці підвищується інтерес учнів до вивчення предмета, зростає їх успішність, а ще – збільшується кількість дітей, які бажають брати участь у різноманітних конкурсах та змаганнях, адже результати своєї роботи вони згодом побачать на сторінках преси (як районної, так і обласної чи всеукраїнської).

Своїми надбаннями автор досвіду постійно ділиться з колегами, зокрема: проводить «відкриті уроки», готує виступи й методичні рекомендації (на шкільному рівні як керівник творчої групи учителів школи); публікується в освітянських журналах «Зарубіжна література в школах України», «Всесвітня література в школах України»; бере активну участь у роботі районної творчої групи учителів зарубіжної літератури та російської мови, районних семінарах учителів російської

мови та зарубіжної літератури, що проводяться впродовж навчального року. Є учасником не лише районних комплексно-цільових проєктів «Інновація», «Педагогічний досвід», а й лауреатом конкурсу «Вчитель року – 2013» (у номінації «Російська мова») та переможцем конкурсу «Вчитель року – 2014» (у номінації «Зарубіжна література») на районному рівні; активним учасником фестивалю-ярмарку педагогічної творчості у номінації «Зарубіжна література» районного та обласного рівнів; переможцем (вигоріла III місце) Всеукраїнського конкурсу «Дарую з надією» (1998 р.), що проводився редакцією журналу «Зарубіжна література в навчальних закладах»; переможцем Міжнародних фестивалів (VIII, IX) педагогічних інновацій, оголошених МОН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Інститутом проблем виховання НАПН України, управлінням освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації, КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» Черкаського обласного відділення педтовариства України і проведених у 2016 та 2017 роках; переможцем Всеукраїнського конкурсу «Позакласне читання»; учасником Всеукраїнського конкурсу вчительських робіт «Яскраве світло класики та сучасної літератури», Всеукраїнського фестивалю вчительських робіт «Всім серцем любіть Україну» та Всеукраїнського конкурсу вчительських та учнівських робіт «На крилах зарубіжної літератури», володарем звання «Кращий педагог-дослідник року» (2017 р.).

Висновки. Як відомо, сьогодення вимагає від сучасного вчителя творчого підходу до справи, яку він робить, здатності творити себе, не зупинятися на досягнутому, постійно перебувати у творчому пошуку. Саме педагог, як ніхто інший, не повинен бути формалістом, адже кожного дня він торкається дитячих душ, збагачує їх добром, вірою, надією, любов'ю. Його завдання – не лише самому бути щасливим, а й дарувати щастя своїм учням. Лише так можна відчувати задоволення від своєї роботи й побачити вогники вдячності в дитячих очах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоусенко П. І. Учність висловлюватися / П. І. Білоусенко. – К. : Знання, 1990. – 245 с.
2. Богосвятська А. І. Давайте відпочинемо / А. І. Богосвятська, М. В. Кіба. – К. : Задруга, 2017. – 63 с.
3. Джерельце творчості. – Харків : Ранок, 2011. – 176 с.
4. Заграва Д. І. Уроки педагогічної майстерності / Д. І. Заграва. – К. : Знання, 1989. – 144 с.
5. Іванов І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Іванов. – К. : Либідь, 2010. – 150 с.
6. Летнянка І. Д. Дитина та гра / І. Д. Летнянка. – Тернопіль ; Харків : Ранок, 2011. – 247 с.
7. Мороз О. Г. Перші кроки до майстерності / О. Г. Мороз. – К. : Либідь, 1992. – 215 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т. 3. Листи до сина / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – 670 с.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 303 с.
10. Токмань Г. К. Вікова психологія як наукове джерело методики викладання літератури / Г. К. Токмань. – К. : Дивослово. – 2003. – № 6. – С. 23–29.

11. Филворд – різновидність кроссворда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://myintelligentkids.com/filvord-raznovidnost-krossvorda> – Названня с екрана.
12. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні / А. В. Фурман. – К. : Основа, 1991. – 420 с.

13. Шевцова О. А. Ігрова дидактика / О. А. Шевцова. – Харків : Основа, 2011. – 366 с.
14. Яковлев Н. М. Методика і техніка уроку в школі / Н. М. Яковлев. – К. : Просвіта, 2004. – 85 с.

Дата надходження до редакції: 16.03.2018 р.

УДК373.542

Ірина ОЗАРЧУК,
асистент кафедри іноземних мов
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне

РОЛЬ МУЛЬТИЛІНГВІЗМУ В СТАНОВЛЕННІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇН БАЛТІЇ

У статті зроблено спробу дослідити явище мультилінгвізму як способу інтеграції країн Балтії в полікультурний соціум Європейського Союзу. Визначено умови функціонування декількох мов одночасно в одній країні. Проаналізовано європейський досвід набуття багатомовності в контексті іншомовної освіти Латвії, Литви та Естонії.

Ключові слова: мультилінгвізм, білінгвізм, глобалізація, постсоціалістичні країни Балтії, мультикультурний діалог, багатомовна освіта.

В статье сделана попытка исследования мультингвизма как способа интеграции стран Балтии в поликультурный социум Европейского Союза. Определены условия функционирования нескольких языков одновременно в одной стране. Проанализирован европейский опыт приобретения многоязычия в Латвии, Литве и Эстонии.

Ключевые слова: мультингвизм, билингвизм, глобализация, страны Балтии, мультикультурный диалог, многоязычное образование.

The article examines multilingualism as a way of integrating the Baltic countries into the multicultural society of the European Union. The conditions of functioning of several languages in one country are determined. The European experience in acquiring multilingualism in Latvia, Lithuania, Estonia is analyzed.

Key words: Multilingvism, Bilingualism, Globalization, Post-socialist Baltic States, Multicultural Dialogue, Multilingual Education.

Актуальність. Із кожним роком світ стає все більш глобалізованим. Сучасні дослідження проблеми багатомовності неодноразово підтверджують складність і неоднозначність цього поняття. Ґрунтовний аналіз мовних явищ у постсоціалістичних країнах Балтії, до яких віднесено Латвію, Литву та Естонію, в умовах мультилінгвізму дозволяє не лише встановити межі його поширення і взаємодії,

а й прослідкувати характер мовних змін на різних рівнях здобуття іншомовної освіти в цих країнах.

Значна кількість жителів країн Балтії – багатомовні, зокрема дві третини населення користуються щонайменше двома іноземними мовами, а це в кілька разів перевищує середній показник у Євросоюзі. Згідно з даними Євростату, 66,1% населення Литви віком від 25 до 64 років розмовляють двома або більше іноземними мовами, 31,5% – однією, і лише 2,5% населення не знають жодної іноземної мови. Громадяни Балтії здебільшого надають перевагу англійській та російській мовам [9, с. 1]. У пострадянський період більшість населення країн Балтії було русифікованим, у школах переважно вивчалася російська мова.

Після вступу країн Балтії до Євросоюзу іншомовна освіта суттєво переорієнтувалася: співпраця цих країн зі світовими лідерами стала важливим кроком до того, що в освітній системі відбулися значні зміни, які стосувалися насамперед вивчення іноземних мов. Інтеграційні процеси сприяли перетворенню країн Балтії в багатомовний простір, в якому всі національні мови мають рівні права. Зважаючи на це, іншомовна освіта тут посідає важливе місце, адже з відкриттям кордонів до країн Європи зростає мобільність населення, на новий рівень вийшли як внутрішні, так і зовнішні зв'язки з країнами-партнерами. Означені процеси сприяють значному підвищенню вмотивованості балтійців до опанування іноземними мовами, починаючи з раннього віку. Сьогодні двомовне навчання визнано низкою європейських учених важливою складовою полікультурної освіти. Відчутний вплив на розвиток двомовної освіти у Латвії, Литві та Естонії чинить політика Європейського Союзу, як-от: відмова від пріоритету якоїсь із мов та орієнтація на рівноправне використання мов-партнерів [2, с. 52].

Неабиякої популярності набуває сьогодні і питання багатомовності в Україні, адже на її теренах, крім українців (77,8%) та росіян (17,3%), проживають також поляки, угорці, молдавани, кримські татари та ін. При цьому українську мову вважають